

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

V

257

34

1999

158

ԱՏԵՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԳԵՐ՝ ՏՆ՝ ՍՏԵՓԱՆՆՈՍԻ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ԱԶԱՐԵԱՆ

ՊԱԼԱՏԱԿԱՆ ԵՐԻՅՈՒ Ս՝ ՊԱՊԻՆ ՏՆ՝ ՄԵՐՈՑ ՊԻՈՍԻ, Թ՝

ԽՕՍԵՅԵԱԼ

Ան զբաղմանս շարս Աղբայրի Սեւեղորսիս Էս առ հասարակեալ ժողովարդս
Է 5 յուլիս ամսոյ 1869

Ի ՏՅՆԻ ՍՐԲՈՅՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ԼՈՒՍԱԻՈՐՉԻՆ

Ի Կաթողիկոսական յեկեղեցւոջ Դուռերէն, ցանառն

2129

ՄԱՐԻՍՄՈՒ ԱՍՏՈՒԱՆՍՄՈՐ

28112-62

ԿՈՍՏԱՆԳՆՈՒՊՈԼԻՍ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՃԷՄԻՅԷԹԻ ԻԼՄԻՅԷ

150
34

1069

43778-16-1.

« Եթէ ոչ տէր չինէ գտուն ,
ի նանիր վաստակին չնուրբ-
կիթէ ոչ Տէր պահէ դքադք ,
ընդունայն տքնին պահա-
պանք նորա » :

Հանդէս Աստուածախումբ ժողովոյս յոր
դումարեալդ էք այսօր ո՛ շարք սուրբք ,
իդձս ցնծութեան եւ տիրութեան միան-
գամայն՝ զարթուցեալ ի սիրտ եւ ի հոգիս ,
վրդովեալ արեկոծիմ ի հակառակաշունչ
հոգմոցն յուզմանց , եւ այլ յայլմէ լեալ
վարանիմ՝ ծրփեալ ի տարակուսանաց թէ
արդե՞օք ձայնս խրախուսանաց արձակ-
եալ գնուագս ցընծութեան եւ ուրախու-
թեան առից ի բերան , թէ ընդ ծերուն-
ւոցն Խորենացւոց երգս տխրալից հիւսեալ
զոգւոյս թախծութիւն առաջի Աստուա-
ծարեալ ժողովոյդ մերկացայց : Ո՛հ ազե-
տիցս , եւ ընդ է՞ր է ինձ տեսնել զխա-
ւար տիրութեան մածեալ զինեւ , որ բը-
նաջինջ առնել սպառնայ զիդձս ուրախու-
թեան եւ սիրտանաց սրտիս յայսմ աւեւ
տարեր աւուր մեծի ցնծութեան : Զի՞ է
զի նուագք թախծութեան , եւ ողբք սըր-
տաուչք զոր հարքն մեր Սուրբք՝ ի քը-
նար առեալ երգեցին ստէպ ի վերաց սա-
րաքաղզիկ հայրենական եկեղեցւոյս ,
կրկնեն այսօր զարձագանս յակամջս իմ
փոխանակ ձայնի երգոց հրճուանաց , զոր
հանդէս մեծի աւուրս ազգեալ զարթու-
ցանէ ի սիրտս ամենեցուն : Այլ մի ընդ
այս զարմանայք , ո՛ Աստուածապատիւ
հայրապետ եւ առաքելաշնորհ հարք , երկ-
նահրաւերս այս հանդէս կրկնեալ նորո-

գէ գնկարագիր դարուցն անցելոց , եւ
զպատկեր սրտաուչ մերոյս սիրելոց՝ այլ
տարարաղզիկ մօրս եկեղեցւոյ : Աստ ա-
ղէտք անհնարինք վրդովեալ զհայրենի եր-
կիր ի ծով թախծութեան ընկզմեն գնա ,
անդ փառք նշուլազարդք Վաղարշապատ ու
նսեմացեալ մթազնին առ դրունս Ղը-
նոց եւ Մանազկերտի : Աստ պայծառու-
թիւն վաղեմի Աստուածաւանդ հաւատոյ զոր
ընկալաւ աշխարհս մեր ի Ս . եպիսկոպոս
սապեալէն Հռովմայ հոշակեալն ի տիեզերա-
կան համախումբ Միւնհոգոսէ անտի Հարցն
սրբոց , եւ դաւանեալն ի ժողովի Կարնոց ,
աղաւաղեալ խանդարի ի յախուան յար-
ձակմանց Մայրապոմեցւոցն , անդ իղձք
եւ վաստակք Աստուածինատու եպիսկոպո-
սին Տարսննի հակառակեալ ի թշնամանաց
Հաղբաստացւոցն եւ Զորոզեաացւոց մնան ա-
պարդիւն : Ատի բազմամասնի հայրապետք
ժողովեալք հեազհեաէ ի Սիս եւ յԱռանա
զգաւանութիւն ուղղտիտս կրօնիս վերա-
հաստատել ջանան , անտի անհարազատ
որդիք Տաթեւու յանդուզն յոխորանսօք
զլէմ եկեղեցւոց հայնոցն : Եւ զի՞նչ այ-
նուհեաեւ : Եկեղեցիք քանդեալք , եւ հիմն ի
վեր տապալեալք յորս երբեմն ձայնք Աստ-
ուածային երգոց ընդ հրեշտակացն սրբա-
տացութեանց խառնեալ յերկինս վերսնա-
ջին , այժմ վրասակք (1) նոցին յայրս ա-
ւազակաց փոխարկեալ : Վանորայք եւ
մենաստանք յորս փայլէր երբեմն հանդէս
մեծահոշակ առաքինութեանց եւ գիտու-

(1) Զնիւթակօն քայքայմանց վանացն
է բանս :

34-60

28.33

թեանց՝ քանդեալ եւ կործանեալ , եւ խոս
 Դանտառի բուսեալ անդէն՝ երէվայրի ա-
 րածի ի նստին : Վարժարանք եւ դպրոցք
 յորս հայացի մանկացն պատարաստու-
 մանց պէրերէր , հարթայառակ կործան-
 եալ , այժմ՝ բուսեալի զձայն իւր հըն-
 շեցուցանէ ի վերայ վրաստեաց նոցին :
 Ո՛հ աղեալիցս : Աթոս հայրապետութեանս
 դաղթեալ փախստական քաղաքէ ի քա-
 ղաք յերեւոյց թշնամեացն չգտանէ դուր
 դազար հանգստեան : Եւ արդ մի թէ այդ
 ամենայն ի հնարից մարդկան պատահէր ,
 թէ ձեռն անտեսանելի ծանրանայր ի վե-
 րայ հայրենեացս : Փլատակը հայաստան-
 եացց , եպիսկոպոսարանք Ամատունեաց
 եւ Բագրատունեաց . աւերակք Անույ , ա-
 սացէ՛ք մեզ , մի թէ ի տաճարս Սրբութեան
 ձերոց՝ ձայն անարգանաց հնչեաց ընդդէմ
 յիշատակաց մեծի յաջողին Սեղբեսարոսի ,
 կամ վարդապետարանք քո վերջացեալ
 գտան յանտերիւր հրահանգաց ողջամիտ
 հայրապետացց , զի ձեռն օտարի վարեաց
 զքեզ ի գերութիւն : Եթէ որդիք քոյն
 անհարազատք չէին մասնաւոր ողջամիտ
 վարդապետութեանդ , մի թէ նսեմանային
 փառք գեղեցկութեան քո , եւ նուազէ՛ր
 արդեօք շքեղութիւն մարտնի զարդուցդ :
 Այլ ոչ այսչափ միայն , ո՛ հարք Աստու-
 ճարեալք , յեանեալքն ի վրասութենէ եւ
 ի զգոն խոճեմութենէ , զչարն չարեաւ յազ-
 թեղ փութային , եւ սպեղանիս վիրաց կու-
 մեցեալ արիանել վերս ի վերայ վիրաց կու-
 տէին , առ ի հաստատել զանաբատութիւն
 հաւատոցն , զհայրենաւանդ ձէտ ջնջել
 մտաբերէին , եւ զանունն իսկ Հայոց յերկէս

անձեալ առնել ճգնէին , եւ այսպէս զհան-
 գէս քաղցրութեան հասարակաց մօրն եկե-
 ղեցուց ասել ի կացուցանէին : Ահո՛ր էր սե-
 անել նոր իմն սրտերազմ ի մէջ որդւոց
 միոց մօր , զորոց դադին՝ ծայրայեղ կող-
 մանցն վրէժխնդրութիւնք ի ծուէնս պա-
 տառէին : Պաղոնք եւ Պէկք մասնաւոր հայ-
 րենի եկեղեցւոցն կացեալ , զհամբաւ հայ-
 րենեաց աղաւաղել տքնէին , եւ առաջի
 հայրապետական աթոռոց շեղջակոյսս հը-
 նարիմաց մտորութեանց ի վերայ նորա
 դիզէին , զոր արժանաժառանգ յաջորդն
 Առասուորչի Մխիթար հայրապետ ի ժողով
 աղագին ի բաց հերքել ստիպէր : Եւ ապա
 զի՛նչ , ընդ անկանիլ թագաւորական ա-
 թոռոցն Կիլիկիոց խաւար թանճրամած պա-
 տեալ պաշարէր զաշխարհս Հայոց , եւ առ-
 մենայն յոյս ակնկալութեան վերջացեալ
 երևէր :
 Այլ ո՛չ այսպէս ո՛ Աստուածարեալ
 հարք , անդ էր պահեալ ի Նաւարեանեան
 մատենադարանի հայրենի դաշնապիր մի-
 ութեան մեծի Կոստանդեաց Վահկեցոյ՝
 արժանաժառանգ աթոռակալի Սրբոյն Քրի-
 զորի ընդ Կեփայեան գահին , եթէ ջանք
 բաղմանքնար Մեծորեցւոցն շիջուցանել
 զկայծս լուսոց փութային , այլ աստի եւ
 անտի նշույք ճշմարիտ Աստուածգիտու-
 թեան առկայեալ փայլէին : Բայց առ ի
 հալածել զխաւար տգիտութեան , եւ
 ի յանդ հանել զգործն մեծակշիռ զոր ըս-
 կեսալ էր Եւզինէոս , հզօր աջոց եւ պատ-
 դանաց կարօտ էին :
 Եւ ահա պատգամս այս աւետաբեր
 հնչեաց , ո՛ հարք սարք , ի բերանոց մե-

ծի քահանայապետին Բենեաթիկոսոսի , որ
 ի վերադարձել անդ զաթոս Առասուոր-
 չեան յանձն անմահ յիշատակաց արժանուցն
 Սրբահամու առաջնոց , հաստատեալ կազ-
 դուրէր զգաւանութիւն ուղիւ հաւատոց ,
 եւ զհանդէս հայրենի ուղղահաւատ ծի-
 սից , եւ զմեծ վայելչութիւն հայրապե-
 տական առաւելութեան , եւ ի վերայ վը-
 լաստակաց Հայաստանեաց աշխարհիս վե-
 րականդէր զհիմունս Առասուորչեան հա-
 րազատ եկեղեցւոց , որ թէ եւ փոքրիկ ,
 այլ այնչափ առաւել գեղեցկաշէն երևէր
 որչափ զնոյն ինքն զսկզբնատայլն զան-
 կեղծ զնմանութիւն յանձին բերէր :
 Ապաքէն ցաւ է ինձ յիշել աստանօր ,
 եթէ եւ յետ այսր մեծի վերանորոգութեա-
 նքս ոչ զազարէին յուզմունք կղբայրա-
 կաց մախանաց , աստի եւ անտի Պօղոս-
 եանց եւ Ապօղոսեանց անուանակոչու-
 թիւնք լսելի լինէին , եւ խոչընդոսն կա-
 յին արագ արագ բարգաւաճութեան եկե-
 ղեցւոյս եւ աղբիս :
 Այլ արդ հասեալ է ժամ աւետաւոր
 սիրոց եւ խաղաղութեան , եւ երկնահը-
 բաւիսս այս հանդէս զնոյն մեզ ամենե-
 ցուն աւետէ : Ահա ձայն մարդարէին , որ
 ի բերանոց տեսան քարոզէ մեզ ասե-
 լով : « Բրդէս ի բարկացուցանել զիս հար-
 « ցին ձերոց չարչարեցի զձեզ , այսպէս
 « եւ այժմ զղջացայ եւ նոյնպէս պատ-
 « րաստեալ եմ եւ խորճեալ եմ զբարի առ-
 « նել յաւուր յայտնիկ Երուսաղեմի եւ
 « ասորի Յուդայ , քաջալերեցարուք : Եւ
 « այս են բանք զոր անխիչք , խօսեցաւ
 « րուք զճշմարտութիւն իւրաքանչիւր ըն-
 « կերի իւրու՛մ , եւ դատաստան արդա-

« րութեան եւ խաղաղութեան դատեցէք
 « ի գրունս ձեր , եւ իւրաքանչիւր ընդ
 « ընկերի իւրում դատալին չարեան մի-
 « խորճիք դուք ի սիրտս ձեր , զերդումն
 « սուտ մի սիրէք , զի դայս ամենայն ա-
 « տեցի ասէ Տէր Ամենակալ » :
 Զօրացարուք ուրեմն , քաջ լերուք ,
 ո՛ հարք սուրբք եւ հովիւքք եկեղեցւոցս ,
 զի հասեալ է ի չափ ամայն թիւ , ոչ այլ
 եւս տարապայման վէճք , ոչ անձնատէր
 հակառակութիւնք , ոչ ծայրայեղ բեր-
 մունք , եւ ոչ շահախնդիր սեփականու-
 թիւնք , այլ օգուտ հասարակաց եւ չա-
 վաւորութիւն յամենայնի տիրեցէ : Հաս-
 տանին ամբոթիւն յուղղափառ հաւա-
 տրս , մի եւ նոյն անստերիւր վարդապե-
 տութիւն Քրիստոսական բանին որոյ վասն
 հարքն մեր այնչափ վիշտս եւ հալածանս
 յանձն ասին յօժարակամ անկեղծ եւ սրբի-
 ական հնազանդութիւնսս գահն Առաքելա-
 կան , յորմէ ընկալեալ եւք զանդուգական շը-
 նորնս աղագային հայրապետութեան , բարե-
 զարդ կարգաւորութիւնս եւ նախանձախըն-
 դիր պահպանութիւն ուղղահաւատ հայրենի
 ծիսից եւ արարողութեանց , պայծառու-
 թիւնս եւ ճոխութիւն հայրապետութեան
 տանս Հայոց , հաստանին ամբոթիւն գա-
 ւատական վիճակաց , պահպանութիւնս եւ
 համափիւռ զարդացումն միաբանական
 եւ փանական բաղմաւախտակ հաստատու-
 թեանց , համամիտ միաբանութիւն ամե-
 նայն կարգի եւ դատուց եկեղեցականաց ,
 պարտք եւ իրաւունք փոխազարճ , հա-
 ւատար ընդունելութիւն որդւոցն շուրջ
 զհայրապետական աթոռով . որ ինչ կայ-

սերն՝ կայսեր, եւ որ ինչ Աստուծոյն՝ Աստուծոյ, որ ինչ ազգին՝ առ ազգն, եւ որ ինչ եկեղեցւոյ՝ առ եկեղեցի: Ահաւասիկ, ս հարք սուրբք, կէտ նպատակի եւ նըշանարան պատրաստական ուսմանց մերոց զոր ըստ ակնարկութեան Աստուածապատիւ հօրս հանդերձ մեծարդոյ կղբայրակցօքս՝ ըստ մերումս տկարութեան պատրաստեալ՝ փութամբ առաջի Աստուածարեալ ժողովոյդ արկանել: Մեր ի բաց եղեալ եւ հերքեալ ի սպառ զանուանս՝ որք չեն ինչ մեր՝ ընդ մեծին Օրոտարնայ քրիստոնեայս լինել մեզ քարոզեցար անուամբ, եւ կաթողիկոսաց յորջորջմամբ, եւ դարձեալ ոչ ինչ մտացար եթէ եմք սերունդ Հայկայ եւ մասն ընտիր եւ ազնիւ մեծի Արեւելեան եկեղեցւոյ, յարդելով եւ յայդրմ զամենիմաստ բանսն վեհանուն քահանայապետին որ « զամենեւին ուղղափառս լինել փափարէք, այլ ոչ լատինականս »:

Այս, ս հարք սուրբք. ջանք մեր առայն հայէին, զի նորոգեցին վերստին երջանիկ եւ բարեբաղդիկ աւուրք սիրոյ եւ միաբանութեան որ ընդ մէջ հոչակաւորն

(1) Մտքա չորեքին վարդապետք ազգիս փոյթ սարան ուսուցանել զազիտութիւն Հայոց անցելոյ դարուն յուզգտփառ հաւատս: Առաջինն էր աշակերտ Ռարբանեան զպրոցին սրպէս եւ վերջինն Խաչատուր վարդապետ կարնեցի, ժամանակակիցք եւ գործակիցք ընդ բազմափաստակ Արբանաձու կաթողիկոսի եւ Մխիթարայ մեծի Արբանձոր:

կարնեցւոյ, եթէ բարանք այլ ընդ այլոց ջանացեն մեկնել զմիտս մեր եւ զգործս, եթէ զբարս հաշտարար կեղծիս, եւ զհանդէս սիրոյ եւ շարսուորութեան նենդութիւն քարոզել կամիցին, վկայ է անկեղծութեանս մերոյ խիղճ՝ մտաց մերոց, վըկայ է մեծարբբատ բովանդակ աշխատութիւն ի գիր արձանացեալ եւ ի ձեռս Աստուածարեալ հարցդ աւանդեալ. եւ զարքն ապագայ կացցեն մեզ դատաւոր անաչառ: Չեզ մնայ արդ քննել զգործս մեր դուրնարեայս. Չեզ մնայ լուր զթերին, եւ արդատաւոր առնել, եւ Ձերովդ Աստուածաստուր իշխանութեամբ հաստահիմն ամբացուցանել, եւ կարգել օրէնս բնաւից:

Արխացին սիրաք Ձեր, եւ մի զանգիտեցեն ի դժուարութենէ գործոյս, յուշ լիցին Աստուածարեալ Հարցդ եթէ Տէր զօրութեանց ի փոքրկութեան անդ ի հանդէս ամէ զգորութիւն բազկի իւրոյ, եւ զկարողութիւն ամենազօր աջոյն ցուցանէ ի տկարութեան: Աւարտք զինչ ասէ Տէր ամենակալ « եթէ տկարանացէ առաջի մնացողայ ժողովրդեանդ այդուրիկ յաւուրս յայստիկ, միթէ եւ աջ իմ տկարանացէ՞, այսպէս ասէ Տէր ամենակալ, ահաւասիկ եւ փրկեմ գծողովուրդ իմ յերկրէ Արեւելից եւ յերկրէ Արեւմտից ամից զնոսա, եւ բնակեցուցից ի մէջ երուսաղեմն եւ եղիցին ինձ ժողովուրդ, եւ ես եղեց նոցա Աստուած ճշմարտութեան եւ արդարութեան: Եւ արդ զօրացի՛ր դու Զօրաբաբել ասէ Տէր, եւ զօրացի՛ր Յեսու Յովսեփեկեայ, քահանայ

մեծ, եւ զօրացի ամենայն ժողովուրդ երկրիդ ասէ Տէր. գործեցէք զի ես ընդ ձեզ եմ ասէ Տէր ամենակալ, եւ բանս զոր ուխտեցի ընդ ձեզ յերանեւն յերկրէն եգիպտացոց, եւ հողին որ կայր ի միջի ձերում, քաջալերեցարուք, զի այսպէս ասէ Տէր ամենակալ, դարձեալ միւսանդամ չարժեցից զամենայն ազգս, եւ եկեացեն ի միասին ի փառս անուան իմոց ասէ Տէր ամենակալ »:

Գու ուրեմն, ս Աստուածապատիւ հայրապետ, որ խոնհարարդ եւ համեստ վարուցդ հանդիսել, եւ Աստուածապաշտ հոգեւոր եւանդեամբ Աստուածարեալ նախորդայդ Պետրոսեանց նմանեալ ըստ պահանջելոյ Աստուածային օրինաց եւ մարդկային իսկ հանձարոյ՝ յառաջ քան զամենայն մտադիւր ջանս եւ զիղթ ի կիր արկեր առ ի ամբացուցանել զուղիղ հաւատս ի սիրտ ազգիս, եւ ճոխացուցանել զյանձնեալն քոյոց ինտանոց զեկեղեցի՝ կարեւոր եւ անհրաժեշտ հիմնարկութեամբ կոթող յաւերժական աշխարհաչէն մեծադորութեանցդ, եւ այսպէս հաստահիմն կազմուրեցեր, եւ յապանով ի եղեր զապագայ բարգաւաճանս նորին. այլ եւ ոչինչ զանց արարեր միանգամայն ինամ ունել եւ հողալ զկարեւոր հնարս ի բարւոք դաստիարակութիւն մանկուոց եւ առ ի պատրաստել զգասս եկեղեցականաց սրբազան գիտութեանցն եւ հայրենի տառիցն եւ աւանդութեանցն ուսկըսեալ ի բարեյիշատակ Արբանաձու Արձիւեանց Բերկոյ, որ կոչեցաւ Պետրոս Ա. ի յարգանս Առաքելապետին Պետրոսի:

առ ի հայթայթել զկարեւորն սպեղանի վիրաց եւ ցաւոց ազգիս: Զօրացի՛ր եւ քաջ լիւր, զի հասեալ է ժամ փրկութեան, եւ օր ուրախութեան եւ մխիթարանաց: Աստուածախումբս այս Սիւնհոդոս զոր գումարեցեր յեա սահելոյ հոգից դարուց յորմէ հեռէ չէր վիճակեալ ամաս Հայոց տեսանել ի մի հաւաքեալ գծողով հայրապետացն իւրոց, լրացուցեալ զիղձս եւ զերկուես բարեյիշատակ եւ բազմերախտ նախորդիդ Գրիգորի Պետրոսի (1) Ը. ահաւասիկ զնորեկ բարեբաւտիկ դարս աւեալէ:

Եւ դուք ս հարք եւ հովիւք, պսակ պարձանաց եւ փառք եկեղեցւոյս Հայաստանեայց, որք ձերովք քահանայապետական աստիճանի շքեղութեամբ եւ մեծ զեշտելութեամբ, ոչինչ անարժան անձին վարկաք ի քրտնաջման աշխատանս զեղերել ի կանգնու մե եկեղեցեաց, եւ ուսումնարանաց, դուք որ ոչինչ զանգիտեալ յեղանակացն անգթութենէ, ի աւելեաց եւ ի վայրացն դժուարութեանց, անդակիւղ սրութեամբ մշակ հանդիսացայք անաշխատ ազգոյն տեսն, եւ զարդացուցէք զայն եւ աճեցուցէք, զօրացարուք, մի ինչ վարանս ի միտս արկեցն արկեմ վըրդովմունք զի չեն այնորիկ շարադուշակ մըրրկաց, այլ աւետարեր մօտալուս համատարած խաղաղութեան: Զդուն եւ բա-

(1) Պետրոսը անունն է ստացական աւունն կաթողիկոսաց տանն Սիլիկիոյ, ըսկըսեալ ի բարեյիշատակ Արբանաձու Արձիւեանց Բերկոյ, որ կոչեցաւ Պետրոս Ա. ի յարգանս Առաքելապետին Պետրոսի:

ըննախանձ ջանք աստուածարեալ հարցդ որ գումարեալդ էք յայս ժողով Հայրապետական, ածցին զաղղս համօրէն տեան օգնականութեամբ ի խաղաղութեան նաւահանգիստ : Եւ դուք աստուածազգեաց Արքայք, որ խնամ կալայք անձանձիր ի հոգեւորն եւ ի մտաւորն բարգաւաճութիւն ազգիս, եւ վերանորոգելով զփառս վաղն մի ուղղօրէիս մեծանշակ վանականացն միաբանութեանց, ջանացիք ուրով չափ ձեռնառութեամբ բարձրագոյն սրբոյ կրօնիս, եւ ի պայծառութիւն հայրենի գպրութեանց, քաջախրայարութեան, զի անհար ինն դար մեծաւ բարբաղղութեամբ ահազձուռն մերձ է հասանել եկեղեցւոյս :

Եւ դուք դասք աշխարհիկ, միաբանական եւ վանական եկեղեցականաց ազգիս, արժանաժառանգ յաջորդք Մեսրոպեան զնոյն, սրբ ձերովդ առաքինութեամբք եւ գիտութեամբ հանդիսացեալ էք պարճանք եկեղեցւոյ յարեւելս, զսվեալ եւ հոչակեալ յարեւմուտս իսկ . եւ կայք ամենեքին բողոքարութեան Պիոս, այսչափ ընդլայնեալ ծառայեաց տարածելով զայն անդր քան զսահմանս չորից իսկ արեւելեան պատրիարքութեանց, եւ պայծառացոյց հաստատելով զայն ի մեծանշակն մայրաքաղաքի մեծի պետութեանս ի նորս Հոովմ : Ահաւս սիկ է Վիեննոցոս աստուածարեալ հարցն, մերկացարութեան ստաջի նոցա զամենայն հոգս ձեր սրդիական յարգանք, զի կարող լիցին փութալ հայրապետի զկարեւորն դար-

ման : Վերջացին տարապարտ վէճք որ ընդ վայր վրդովն զխաղաղութիւն ազգիս : Ի մի խմբեացուք ամենեքին, եւ զօրաւիզն լիցուք հարցն մերոց եւ հովուաց եկեղեցւոյս ի բարեյաջող ելս մեծի ժողովոյս . ոչ այլ ինչ վայրեացէ ի դէմս մեր, բայց միայն հեզութիւն, սէր եւ խաղաղութիւն, եւ արժանավայել վաստնութիւն յազգասիրական ճիգս Հաշկեան Արխապաղիս . յուչ լիցին մեզ, զի եթէ բանք առաքելոցն առ ամենեւին հայրիցն յաւէտ մեզ պաշտօնէիցս եկեղեցւոյ ուղղեալ է խրատն . « Եթէ զմարդկան լեւ « զուս խօսիցիմ, եւ զհրեշտակաց, եւ սէր « ոչ ունիցիմ, եղէ ես իբրեւ պղինձ որ « հնչէ, կամ իբրեւ զծրնձղայս որ զօ « զանջեն » :

Առ ոսն հարցուք ուրեմն եւ ջախջախեացուք զլուրս վիշապին, որ ինդրէ յափշտակել զմեզ . մի այլ եւս սեփականութիւնք դասուց կամ աշակերտութեանց զմեզ անջատեալ քակտեցեն ի միմեանց : Մշակք եւ՛ք մի եւ նոյն հայրենաւանդ այգեատանի կարգեալք ի Քրիստոսանդ իշխանութիւնէ սրբոյ եկեղեցւոյ, մեք ամենեքին աշակերտք եւ՛ք միոյ միայնոյ Քրիստոսի, եւ ամենեքին պարտիւք զնա քարոզել որպէս հրամայէ մեզ Պօղոս ասելով . — « Այսուհետեւ զօրացա « րուք տերանք եւ կարողութեամբ զօրու « թեան նորա, եւ զգեցարուք զպառաւ « զինութիւն Աստուծոյ, զի կարող լինիցիք « կալ ընդդէմ հնարից սատանայի, զի ոչ է « մեզ պատերազմ ընդ մարմնոց եւ ընդ « արեան, այլ ընդ իշխանութիւնս, եւ

« ընդ պետութիւնս, եւ ընդ աշխարհա « կալս խաւարիս այսորիկ ընդ այսս չա « րութեան, որ ի ներքոյ երկնից » : Եւ փես . 9 . 40 :

Սերմանեացուք ուրեմն զսէր՝ ուր յառաջագոյն տեսաք սերմանեալ զսրտմն . օրինակ բարեաց . հանդիսացուք ժողովրդեան բանիւք եւ արդեամբք եւ խրատիւք առ ամենեւին : Առաջնորդս մեզ ունիմք զնախնի հարս մեր զմեծանունն Ամանարն վարդապետ, զմեծապանծն Նրզընկացի, զօրինակ պարճանաց տեսնն Առիւստաց երբիցու, եւ տեսնն Միքայէլի Սերաստացւոյ . զինակիցք եւ՛ք նոյնն, մի է կէտ նպատակի մերոյ, յաղթանակ Ասթղիկէ եկեղեցւոյ, պայծառութիւն եւ միակամեցնումն բովանդակ ազգիս :

Եւ դուք համօրէն ուխտի ժանկուք տանս Հայոց, զուսոյ յետախաղաց Արամեան սրբոյ բանակին, դուք այս՝ զգեցարութեան ի մատաղ տիոց անտի զողի խաղաղութեան եւ սիրոյ, զխոսաջիք զի այլ զուսոյ բանակին եւ ձեզ զինակիցք, եւ ոչ է ձեզ պատերազմ ընդ նոսին : Գէնք եւ զրահ՛ք որով մայրն մեր եկեղեցի ըսպառազինէ զձեզ, ոչ է ի վիրաւորել եւ խոցուել զեղբարս ձեր, այլ զթշնամիս հասարակաց : Մի երբէք հեռ եւ նախանձ մոցէ ի ձեզ, չեն ինչ ձեզ թոյլ տուեալ, մախանք, եւ ոչ ատելութիւն, այլ միայն քրիստոնէական նախանձ բարի առ ի ըզմիմեամք ելանել ի վարս բարիս եւ ի գիտութեան :

Եւ դուք վսեմափառ պայազատք ազգիս յորս ցոլանան փառք եւ վայելչութիւն նախկին նախարարութեանց : Գուք էք Վէ-

գէնն պատուոյ ի շուք եւ ի պաշտպանութիւն Հայրապետութեան տանս Թորգոմայ, օրինակ ձեզ կացցին նախանձելի՛ անմահ յիշատակաց արժանացեալքն Ատանս եւ Համազատ Ամիրկանեան, եւ Ասմաօրական Ներսէս . ձեր է տունս այս Հայոց, ձեր են փառք եւ պայծառութիւն նորա : Սն մերկացարութեանց հոգս ձեր առաջի սեղանոյ սիրոյ հայրենեացս, ստաջի Աստուածախումբ ժողովոյս, որ զօր սիրոյ եւ հաշտութեան քարոզեալ առ ամենեւին պատրաստական զանձն նուիրէ ի բարենախանձ խնամտաբարութիւն կարօտութեանց տարաբաղդիկ եկեղեցւոյս՝ փութացարութեան վաստնութեամբ եւ յարգանք ձեռնառ լինել երկնահարաէր ժողովոյս գիտելով քաջ, եթէ սերտ եւ միահարցն միութիւն ձեր, է մին ի կարեւոր պայմանաց անտի ի բարեյաջող ելս ազգայն ժողովոյս, եւ յապրեցնութիւն ցաւոց վըստացեալ ազգիս : Գուք ո՛վ դասք ընտիր ուսումնասիրաց, որք զմտացն ձերոց զանգաստանն զարդարել ջանացք այլ եւ այլ գիտութեանցն մշակութեամբ, եւ յարգէք զօրէնս եւ զիրաւունս, պատկաս կայէք այսմ օրէնսդիր Ծերակուտի Տանս Արամեան . յարդեցէք զբօղ հայրապետութեան Հայոց, զոր կայսերք Բիւղանդիոյ եւ իշխանք Արաբիոյ գիտացին մեծարել :

Օրինակ ձեզ կալարութեան զմեծանշակ նախնիս ձեր, զՄանակ Աստուծոյ, եւ ըզՄազիստորոս, մի երբէք որպէս սուէր յիւրում ժամանակի մեծն Առիւստացի, մի երբէք անուանեցի նախանձախնիք առ ձեզ եւ ազգասէր որ նախատէ զազգս Հո-

բանոց, եւ Փրանկաց, այլ միայն որ շահահար լինի բանիւք եւ մանաւանդ արդեամբք ի բարգաւաճանս եկեղեցւոց մերում եւ ազգիս ըստ հոգւոց, եւ հրահանգաց սրբոց հարցն մերոց Գրիգորեանց եւ Ներսիսեանց: Մի ինչ դիւրահաւան ունին մատուցանիցէք ստացոց եւ անհին բարբանջմանց, որք խոչ եւ խափան լինին բարեղարդ կարգաւորութեան եկեղեցւոյս եւ ազգիս, այլ խոհական հանձարով ընարեցէք միշտ դարձանն եւ դիրաւացին, եւ պաշտպան կացէք անպարտելի զբոշակի ճշմարտութեան: Սն արդ ի գերեւ հանցութեւ եւ բարձրութեւ ի միջոց զեղծ կարծիս որ զանմխարանութենէ Հայոց: Եւ է՞ր արդեօք, կամ մինչեւ ցեւր որդիք Այբարատեան աշխարհի կրկին անգամ օրհնելոց յԱրարչադորձէն ի ծուէնս բաժանեալ պատակեացին: Եւ ընդ է՞ր արդ եւ ժողովուրդ ընտիր, որ առաջինն եղև ի մտանել յասպարէզ կրօնական պատերազմի միահաղոցն եռանդեամբ եւ հանդիսիւ եպիսկոպոսացն եւ քահանայից ի պահպանել ըզՔրիստոսական հաւատս, ընդդէմ Պարսկազէն ամբարշտութեան, եւ յորդարուզիս կայլախօք արեան շիջոց զբոց կրակապաշտ անօրէնութեան, է՞ր արդեօք յինքն բաժանեալ զմիմեանս խաձափից:

Եւ դուք Հայկեան ուղղափառ ժողովուրդ, որ առաջի էք անձամբ կամ սրբաբնութեւք եւ ողւով, դուք ամենեքին հաւատացեալք դաւասաց ի մի խմբեցարութեւ Պատրիարքական աթոռակս, եւ զուրբ Սիւնհոգոսիւս Տեսէք անաւասիկ թէ որպէս տեսան օղնականութեամբ յնիթացս ամաց

ինչ ազգս համօրէն հաստատեալ բարգաւաճէ:

Եկեղեցիք կանգնին, վարժարանք յաճախեն, առաջնորդարանք կազմուրին, եւ Պատրիարքութիւնս համափիւռ ծաղկեալ զարգանայ, եւ քաջ սարսաղինեալ պատնէշ ամբապինդ ուղղափառութեան հանդիսանայ յԱրեւելս: Տեսէք որպէս ըզձեռն եղբայրասէր իսկ կարկառէ յօժանդակութիւն իւրոց հաւատակից եղբարց կաթողիկէ եկեղեցեացն Արեւելից, եւ անունն պանծալի փառօք զարդարեալ յԱրեւելս եւ յԱրեւմուտս իսկ բարձր ի գլուխ ընթանայ: Գարձուցէք միանգամ զաչս ձեր ի սիւնուս Հայաստանի, եւ տեսէք զգունդազունդ անխոնջ մշակս բազմաբախտ միաբանից Աբրահամեան գարուցի, յիշատակ յաւերժական եւ անջնջելի հայրապետական աթոռոցն Նիլիկոյ: Տեսէք զգաստ բազմալատտակ միանձանց Անտոնեան բարենախանձ ախտին եւ զայլ գունդս առաքինազարդ գղերց, զիս ըզմշակեալ իմից եւ ի կիսոց դարէ եւ այսր ծաղկեցուցին զամայի անդաստանս Հայաստանեաց աշխարհի: զիս ըզ ի շտոյնս առաքելական վատտակոցս օր քան զօր առաւելեալ աճէ թիւ հօտին Քրիստոսի, որպէս յամենայն կողմանց ձայնք միութեան եւ վերադարձի առ աթոռն Պատրիարքական լսելի լինին: Այս գոր ինչ գուշակեալն էր խորիմացն Միսիթար Սերաստիոց զարգանայ որ գալոցն էր ի վերահաստատութեանէն Հայրապետութեանս յանձն բաղմնական եւ բարեյիշատակ Աբրահամու՝ մեծաւ հրճուանօք հետզհետէ յանգեալ նշմարեմք:

Եւ առ ի՞նչ արդեօք պարտ իցէ դրել զայս ամենայն շուք առաւելութեան մայրենի եկեղեցւոյս յԱրեւելս ի մէջ այսչափ բազմաթիւ ազգաց եւ աղանց, եթէ ոչ առ հօր եւ կազմուրիչ ոգի կաթողիկեաց կրօնին եւ ուղղափառ դաստիարակութեանս որով առգորեալ է ազգս համօրէնս իսկ որ ինչ ի հայրենաւանդ մեծվայելչութիւն եւ ի ճոխութիւն, եւ ի բարգաւաճանս հայրապետութեանս Հայոց ընդ հովանաւորութեամբ Աեփացեան վիմին զորոց ձառեալ խօսեցաք ի պատրաստական յուսմունս մեր, ձեզ է արդ քննել եւ կշռել ս' հարք Աստուածարեալք իշխանք եւ գատարք եկեղեցւոյս Հայաստանեաց: Խորիմաց զգծութիւն Աստուածարեալ հարցդ, միահաղոցն համաձայնութիւն մեծի ծերակուտիդ, հօր օժանդակութիւն պատկառելի քահանայական դասուն, բարենախանձ պաշտպանութիւն եւ առաւել քան զայլս ամենայն սերս միութիւն համօրէն ազգայնոցս եւ որդիական ակնածութիւնն առ աթոռն Պետրոսի առհաւատ չեաց կացցեն բարեյաջող ելից ըզձիցս համօրէն: Եւ արդար եւ զինչ արդեօք զլացան հարցն մերոց Աստուածամեծար ալուարք Աստիկանու: Եթէ յիշատակարանք ընկացեն քարինք Նիլիկոյ սղաղակեացն: աւերածք Սոյ եւ Ստանայ: ափունք Տիրոսի, գաւազանք ազգայինս իշխանութեանց եւ աթոռոց առ մեզաց մերոց փշրեալք եւ մանրեալք, շիրիմք թագաւորացն Ռուբինեանց, եւ մայրիք Նիբանանու ամբարձցեն զձայնս իւրեանց, եւ վկայ մեծարբարս հանդիսացին:

Այլ ո՞ր այն դորութիւն մարդկային

կարիցէ ի կատար ածել զայս միութիւն, սէր եւ հաշտութիւն ազգիս զկարեւորն եւ զանհրաժեշտ ի շինել զտուն Տեսուն ի մանալի: Ա՛հ արժան եւ իրաւ է աստէն գոչել կրկին ընդ Դաւիթեան երգոցն « եթէ ոչ Տէր շինէ զտուն՝ ի զուր վաստակին շինողք նորա: »

Ուրեմն առ քեզ զաչս մեր ամբանամբ կենարարդ մեր Յիսուս Քրիստոս: գու հովուապետ երկնաւոր, որ անուտ բերանով քով խոստացար եւ ասացեր աշակերտաց քոց եթէ « խաղաղութիւն թողում ձեզ, զխաղաղութիւն զիմ տամ ձեզ »: Եւ այժմ շնորհեա՛ մեզ զայս խաղաղութիւն եւ սէր, գու որ այնչափ սիրեցեր զերկիր մեր, եւ երբեմն ծանրացուցեր իսկ զձեռնքո ի վերայ նորա յայնչափ ժամանակս թողով զնա յերեսացդ, աղէ աղաչեմք եւ պաղատեմք, մի այլ եւս ձգեսցի բարկութիւն քո մինչ խաղա: Գու որ հաճեցար գթութեամբք քով հասուցանել զմեզ ի ժամս յայս, եւ ի սոյն Ս. Միւնհոգոս, գու ուրեմն շքնորհեա, զի քեւ սկիզբն առեալ քեւ իսկ կատարեցի:

Եւ դու իսկ Տիրոհի եւ մայր Տեսուն Ս. կոյս, զոր եկեղեցիս մեր ի սկզբանէ անտի օրհնարանէ անարատ եւ անաղօս մաքրութեամբ զեղազարդեալ, որում եւ զգեղեցկահիւս բարեբանութիւնս միշտ ուղերձէ անդադար երգով, օ՛ն գու ուրեմն ի բարեխօսութիւն փութացիր առ որդիդ քո միածին, զի տաժանաւորս սցս գործ ժողովոյս քոյովդ մայրենի խնամովք պթազար եւ արդասաւոր լիցի անվաճան կենացն:

Եւ զու իսկ ո՛ր Հովուապետ մեր , եւ
 զճակ պանծալի , հայր սիրելի եւ Աստուա-
 ծապարգեւ հայրապետ Հայաստանեայց
 սուրբ Քրիստոս զու որ ծնար զմեզ հոգեւ
 ւորական երկամբդ , եւ խոստովանողական
 շարժարանօք՝ հօրն երկնաւորի , եւ դիեցու-
 ցեր զմեզ ուղիղ փառատութեանն կա-
 թամբ , եւ շաւիղ մեզ յորդեցեր յերկնաւորն
 Նրուսագէժ՝ զու որ այժմ գտանիս անգէն
 յաւերժական փառօք պսակեալ , այսօր ի
 տօնել աստ եկեղեցւոյս մերում զչիշա-
 տակ քո յերկրի , եւ մեք առաջի քո հեղ-
 եալ զմաղթանն մեր զոչեմք ի սրտէ , ո՛ր
 հայրդ հոգեւոր , հայեաց յերկնից ի տա-
 ճարէ փառաց ամենակալին ի դասս ժողո-
 վելոցս , որք զքոյոցդ քրտանց արգասիս
 զեկեղեցիս Հայաստանեայց ի շինել , եւ
 ի պայծառացուցանել , եւ զքոյդ Քրիստո-
 սաւանդ հաւատոցդ քարոզութիւն ի հըս-
 չակել իմբեալ գտանիմք , հայեաց ասեմ
 ի վերուստ , եւ քոյին հայրական սիրովդ՝
 զոր յերկրի աստ ցուցեր աս ազգս մեր ,
 զորովեալ ի վերայ մեր , հեղ զարժանաւոր
 մաղթանս քո առաջի աթոռոյ ամե-
 նակալին , եւ ինդրեա ի նմանէ զօժան-
 դակութիւն երկնաձիր պարգեւացն , եւ
 զամենագօր հոգւոյն իւրոյ զանդուգական
 զչնորնս , զի դաս ի քէն մշակեալ զայգես-
 տանս եւ զուողեալն քոյովդ քրտամբ կա-
 թող լիցուք պայծառացուցանել եւ ծագ-
 կեցուցանել : Հայեաց յաթոռս յայս հայ-
 րապետական՝ զոր աւանդեցեր ազգիս ,
 եւ որ քոյդ է բովանդակ , եւ պաշտպան
 լեր նմին : Հայեաց յայս ժողով համա-
 զուժար հովուաց , եւ ի դասս առաքինա-

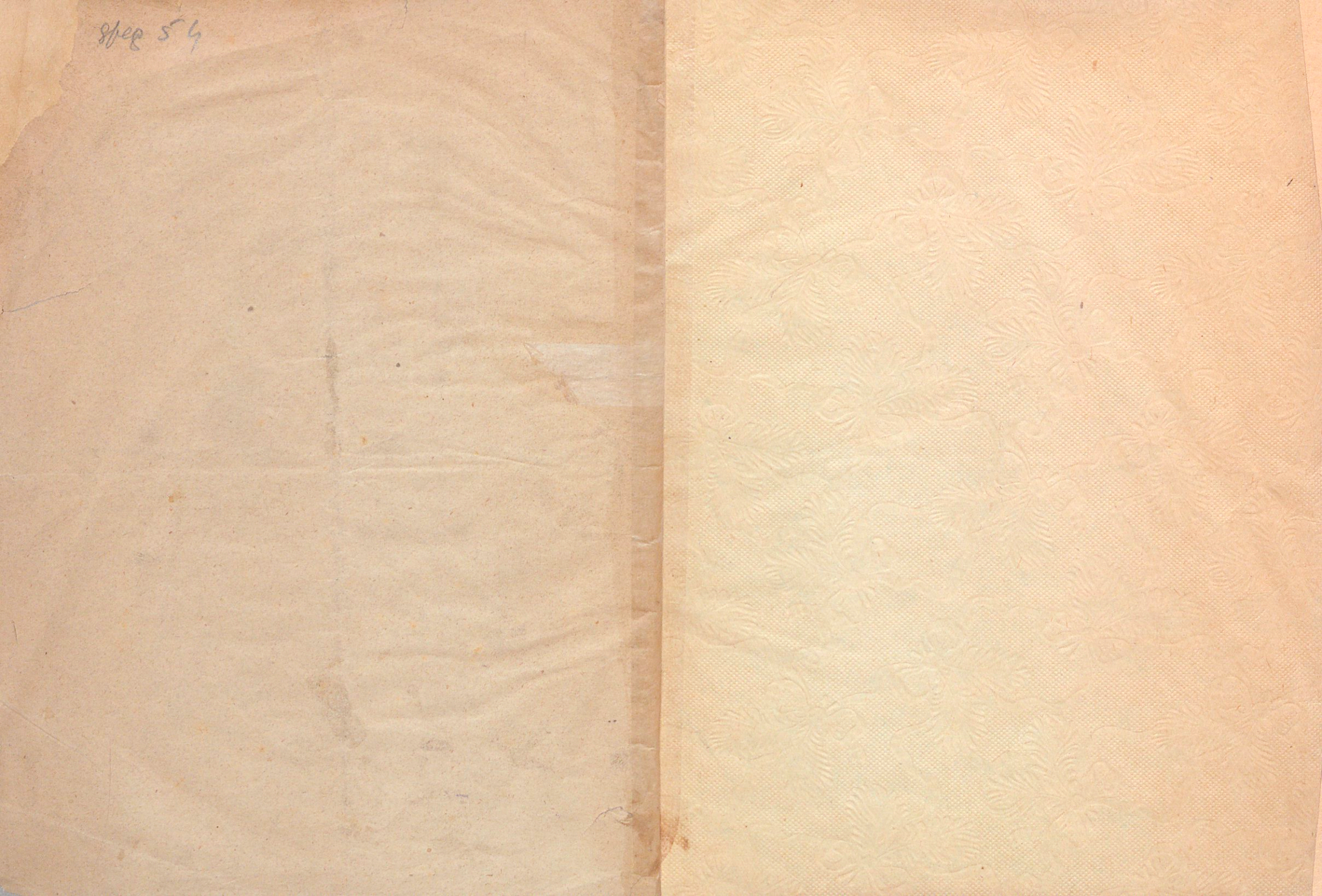
զարդ քանանայական ուխտի եւ յազգս
 համօրէն :

Ջձեզ այժմ զձեզ ունիմք բարեխօս ո՛ր
 նշխարք սրբազանք սրբոյ հօրն սիրելւոյ
 որ ի բազում ժամանակաց հետէ ի հիւրա-
 սէր ափունս խալիոյ զաղթական գտեալ
 ուր կենդանւոյն ոտք առաքելաչնորն հայ-
 րապետիս կացեալ էին ի մեծարել զփո-
 խանորդն Քրիստոսի , այժմ շնորհիւ ար-
 ժանաժառանգ նորին յաջորդի զանձ ան-
 զուգական . ի ծոց ազգիս վերստին հաս-
 նէք , յայսպիսի սիրալի եւ մեծացոյս հան-
 դիսի . ուրեմն կրկնակի եւ անդուգական
 եղեւ մեզ այսօր զիւսն նշխարաց սրբոյ
 հօրն մերում Նուսաւորչի :

Երկինք մեզ աւետաւոր ստաքեցին
 զձեզ ո՛ր սուրբ նշխարք նորոյ եւ բարե-
 բաստ դարուն կարապետ : Ահա ուրեմն
 երջանիկ ձեզ զուշակեմ ո՛ր հարք սուրբք
 զգարս եւ զաւուրս ապագոյս՝ այսպիսի
 ունելով մեզ ասհաւատչեաց . ծն ուրեմն
 մերկացիր զու ո՛ր հարսն անարաս երկնա-
 ւոր փեսային , ո՛ր մայրդ մեր եկեղեցի ,
 մերկացիր զպգեստ թագժութեան , զի ահա
 լցան աւուրք սոյ եւ արտասուաց , սրբ-
 բեա դարտասուաթոր զաչսդ , զարդարեա
 զքեզ փառօք , զի ահա հայրն մեր ընդ
 որդիսն զիրկրնդ խառնեալ ողջունէ : Ա-
 հա ոքի սրբոյ հօրս հանդուցեալ դադարէ
 յԱստուածախումբ ժողովիս , եւ ձայն նո-
 րա հնչեալ ի ժողովոյս արձագանս զքո-
 ցէ ի սրտի իւրոց հաւատարիմ եւ հարա-
 զաս որդւոցն , եւ զուժացեալսն իսկ անցէ
 ի փարախ , զի գձայն նորա լուիցեն եւ եղի-
 ցին մի հօտ եւ մի հովիւ :

Spec 54

«Ազգային գրադարան»

NL0115042

